

Prof. dr hab. Mirosław Kłusek

Łódź, dnia 10 lutego 2025

Uniwersytet Łódzki

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Tomasza Korbana pt. *Problem restytucji złota monetarnego zagrabionego przez III Rzeszę. Polska a Komisja Trójstronna (1946 – 1998)*

Układ rozprawy doktorskiej *Problem restytucji złota monetarnego zagrabionego przez III Rzeszę. Polska a Komisja Trójstronna (1946 – 1998)* jest właściwy i składa się z wstępu, 5 rozdziałów, zakończeniu i aneksu. Rozdział 1 przyjął formę wprowadzającą do problematyki restytucji złota. Wyjaśnione w nim zostały różnice pomiędzy różnymi kategoriami prawnymi związanymi z odszkodowaniami wojennymi. Następnie przedstawiona została definicja oraz adaptacja pojęć, które stały się podstawą działań prawnych umożliwiających przeprowadzenie procesu restytucji złota monetarnego, zrabowanego przez Niemcy. Jest to niezbędne dla zrozumienia procesu restytucji oraz negocjacji pomiędzy stroną polską a Komisją Trójstronną i rządami Francji, Wielkiej Brytanii i USA w sprawie zwrotu złota zagrabionego przez Niemcy podczas II wojny światowej. Ponadto, w wyniku toczącej się w ostatnich latach dyskusji w Polsce, nastąpiło zatarcie znaczenia niektórych terminów i koniecznym jest uszczegółowienie i wyjaśnienie niektórych z nich.

W rozdziale 2 zostały przedstawione zadania i działalność Komisji Trójstronnej, funkcjonującej w latach 1946 – 1998. Rozpoczynają go zagadnienia związane z powstaniem Komisji oraz tworzeniem puli złota monetarnego zrabowanego przez Niemców. Następnie zostały przedstawione zasady oraz etapy rozpatrywania roszczeń poszczególnych państw w stosunku do zagrabionego złota oraz dystrybucja odzyskanego złota z podziałem na fazy, pierwszą w latach 1947 – 1950 i drugą w latach 1958 – 1996. Rozdział drugi kończy opis londyńskiej konferencji ds. nazistowskiego złota, która odbyła się w grudniu 1996 r. oraz procesu likwidacji Komisji Trójstronnej.

Starania Polski w latach 1946 – 1958 o odzyskanie złota zagrabionego przez Niemcy zostały przedstawione w rozdziale 3, najobszerniejszym w pracy pod względem

objętościowym. Po omówieniu dyskusji mocarstw zachodnich nad dopuszczeniem Polski do restytucji złota monetarnego a oczekiwaniami władz polskich, została scharakteryzowana struktura polskich roszczeń z podziałem na złoto: z przymusowego skupu i konfiskat prowadzonych przez okupanta niemieckiego; ze skrytek bankowych; z rejestracji szkód wojennych; zagrabione od więźniów obozów koncentracyjnych oraz złoto gdańskie. W dalszej kolejności zostały omówione: trudne negocjacje strony polskiej z rządami Francji, Wielkiej Brytanii oraz USA w kwestii zasad restytucji złota; kwestie związane z rozpatrzeniem roszczeń Polski i wydaniem przez Komisję Trójstronną oficjalnej decyzji w 1958 r. Na koniec rozdziału przedstawiono alternatywne próby restytucji złota przez Warszawę. Mimo, że nie jest to bezpośrednio związane z przedmiotem badań, umieszczenie go tutaj jest słuszne, chociażby ze względów poznawczych.

Rozdział 4 zajmuje się wznowieniem negocjacji w sprawie zwrotu polskiego złota w latach 1969 – 1976 i powrotem złota gdańskiego do Polski. W pierwszej części rozdziału zostaje omówiony międzynarodowy kontekst wznowienia restytucji złota oraz problem spłaty zobowiązań Wolnego Miasta Gdańska jako element negocjacji w sprawie złota gdańskiego. Pozostałe części przedstawiają proces przekazania złota Polsce i reakcje międzynarodowe oraz dywagacje czy należy to traktować jako sukces Polski, czy też porażkę w kontekście pozostałych państw.

W ostatnim rozdziale zamieszczono ustalenia dotyczące stosunku Polski wobec kwestii powrotu złota w latach 90. XX wieku, zrabowanego przez Niemcy podczas II wojny światowej. Główne wątki dotyczą skali zainteresowania opinii publicznej w Polsce tematem restytucji złota zrabowanego przez okupanta niemieckiego oraz udziału przedstawicieli rządu polskiego w Londyńskiej Konferencji ds. restytucji niemieckiego złota.

Po podsumowaniu zamieszczono Aneks, zawierający: kalendarium restytucji złota monetarnego przez Polskę za pośrednictwem Komisji Trójstronnej; zestawienie poszczególnych komisarzy i ich zastępców z podziałem na brytyjskich, francuskich i amerykańskich; zestawienie sekretarzy generalnych Komisji Trójstronnej.

Zastosowane w pracy piśmiennictwo należy ocenić na ocenę bardzo dobrą. Jak zwykle w pracach zdarzają się drobne niedociągnięcia, które zostały wyszczególnione poniżej. Sugeruję je poprawić, jeżeli autor zdecyduje się na opublikowanie pracy, do czego namawiam.

1. Dwa zdania występujące obok siebie na stronie 181 „Starania Polski by wykorzystać wszelkie możliwości nabrały znaczenia po tym, gdy zaczęto otrzymywać informacje, że restytucja za pośrednictwem Komisji nie będzie łatwa, a może nawet niemożliwa.

W przypadku Polski starano się wykorzystać wszelkie dostępne możliwości odzyskania złota, zwłaszcza, gdy do Warszawy zaczęło docierać, że restytucja z pomocą Komisji nie będzie taka łatwa.”, praktycznie pokrywają się.

2. Zdanie z strony 182 „Ze wstępnej identyfikacji jaką przeprowadzili Karol Estreicher i Henryk Steinberger wynikało, że część kosztowności pochodziła MSZ wskazywało, że starania restytucyjne należy realizować nie tylko za pośrednictwem Komisji Trójstronnej, ale również Polskiej Misji Restytucyjnej w amerykańskiej strefie okupacyjnej.”, jest niezrozumiałe.
3. Potknięcia redakcyjne, np.: strona 89 - jest podane nazwiska Babiński, a na stronie 93 Bobiński, które jest właściwe?; na stronie 90, 10 wiersz od dołu jest komunikacji, a powinno być komunikatów; w przypisie nr 480, s. 109 jest zob. rozdział 3.2.2., powinno być zob. rozdział 3.2.3.

Autor wytyczył sobie kulka zadań badawczych do zrealizowania. Pierwszym celem jest przedstawienie czytelnikowi kwestii związanych z zabiegami strony polskiej o zwrot złota monetarnego zagrabionego przez Niemców podczas II wojny światowej. Szczególne miejsce zajmuje tu proces negocjacyjny z Komisją Trójstronną ds. Restytucji Złota Monetarnego, utworzoną przez rządy Wielkiej Brytanii, USA i Francji w celu restytucji złota monetarnego, stanowiącego zasób banków centralnych okupowanej Europy. Cel ten został osiągnięty. W rozprawie został sprecyzowany czas trwania negocjacji, przypisano osoby odpowiedzialne za prowadzenie rozmów zarówno po stronie polskiej oraz w imieniu trzech rządów, dokonano wyróżnienia poszczególnych etapów negocjacji oraz cech charakteryzujących je.

W polskiej historiografii dominuje przekonanie, że odrzucenie przez Komisję polskich roszczeń w kwestii zwrotu złota monetarnego jest niesprawiedliwe a współcześnie wśród opinii publicznej pojawiają się nawet głosy o możliwości jego restytucji. Drugim celem rozprawy jest sprawdzenie co do słuszności tych poglądów. Udało się to zrealizować dzięki analizie argumentacji polskich władz oraz decyzji Komisji dotyczących innych krajów składających roszczenia, ze szczególnym uwzględnieniem decyzji państw z Europy Środkowo-Wschodniej, należących do bloku Wschodniego.

Trzecie zadanie badawcze dotyczyło czynników determinujących proces restytucji złota, zarówno oficjalnych jak i również tych zakulisowych. Zadanie to zostało całkowicie wypełnione, ustalono: rolę jaką odgrywały w procesie restytucji trzy rządy, Komisja oraz pozostały czynniki wynikające z relacji międzynarodowych; udział poszczególnych rządów w procesie restytucji i w jaki sposób ulegał on zmianie wraz z upływem negocjacji; przyczyny odrzucenia większości polskich roszczeń; oddziaływanie zimnej wojny na efekty starań o zwrot złota; wpływ Republiki Federalnej Niemiec na skuteczność zabiegów o zwrot polskiego złota.

Ostatnim celem badawczym było przedstawienie działalności Komisji Trójstronnej. Interesujące okazały się zwłaszcza kwestie związane z regułami i procedurami panującymi w tej instytucji, zakresem kompetencji Komisji, niezależności jej wobec trzech rządów. Należy się zgodzić z dezyderatem autora, że przedstawiony w dysertacji obraz Komisji nie jest wyczerpujący i wymaga on oddzielnego opracowania. W moim przekonaniu, mgr Tomasz Korban ma wszelkiego rodzaju predyspozycje, aby podjąć się takiego zadania.

Główną metodą badawczą zastosowaną w dysertacji jest analiza jakościowa pozyskanych źródeł z zastosowaniem metody indukcyjnej. Użycie tej metody jest właściwe dla nauk humanistycznych, zwłaszcza w przypadku historii. Ponadto opierając się na danych źródłowych zastosowano proste metody szacunkowe i obliczeniowe. Operowano w nich różnymi jednostkami wagowymi (uncje, kilogramy) i pieniężnymi (waluty narodowe i przeliczenia na dolary amerykańskie). Przeprowadzono również wycenę wartości złota we współczesnych cenach przy wykorzystaniu sprawdzonego kalkulatora MeasuringWorth.com.

Na szczególne wyróżnienie zasługuje szeroki zakres kwerendy archiwalnej. Materiały wykorzystane do analizy jakościowej pochodzą zarówno z archiwów krajowych jak i źródeł zagranicznych. W przypadku archiwów polskich kwerendzie zostały zespoły archiwalne z: Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Warszawie; Archiwum Akt Nowych w Warszawie; Archiwum Muzeum Gdańska; Archiwum Zakładowego Ministerstwa Finansów; Archiwum Rady Ministrów; Archiwum Eleonory Bergman. Dobór zespołów archiwalnych do kwerendy należy uznać za właściwy. W jej wyniku udało się wyselekcjonować dokumenty dotyczące kwestii związanych z: kontaktami polskich władz z Komisją Trójstronną i trzema rządami; staraniami polskich władz o zwrot zagrabionego złota; losów złota, które trafiło do Polski w 1976 r.; stanowiskiem rządów III RP wobec likwidacji Komisji Trójstronnej pod koniec lat 90.

Bardzo ważne dla powstania dysertacji okazały się także wyniki kwerendy w archiwach zagranicznych: Centre des Archives diplomatiques de La Courneuve koło Paryża; The National Archives w Kew; Bank of England Archive; National Archives w College Park; Library of Congress, mikrofilmy z dokumentami Departamentu Stanu. Dzięki tak szeroko zakrojonej kwerendzie zagranicznej udało się zgromadzić materiał na temat m.in.: stanowiska brytyjskiego rządu w odniesieniu do polskich roszczeń; roli zagranicznych banków i instytucji pozarządowych w negocjacjach z Polską w latach 70. XX w.; stanowiska amerykańskiego w sprawie restytucji złota monetarnego.

Omówienie wyników bań rozprawy doktorskiej, zaprezentowane w rozdziałach od 2 do 5, należy ocenić wysoko. Precyzyjnie została przedstawiona działalność Komisji Trójstronnej od momentu jej powstania w 1946 r. aż do rozwiązania w 1998 r. Dzięki ustaleniu zasad jej funkcjonowania, etapów rozpatrywania roszczeń poszczególnych krajów i przydziałów złota udało się autorowi umieścić polski przypadek we właściwym kontekście i porównać go z innymi państwami. Zabieg ten umożliwił weryfikację poglądów na temat dyskryminacji strony polskiej przez Francję, Wielką Brytanię oraz USA w restytucji złota monetarnego.

Pochwalić również należy przedstawienie wyników badań dotyczących starań Polski o odzyskanie złota zrabowanego przez Niemcy podczas II wojny światowej. Nie ograniczono się jedynie do negocjacji z Komisją Trójstronną w sprawie roszczeń. Omówione zostały także wyniki rozmów pomiędzy rządem polskim a rządami Francji, Wielkiej Brytanii i USA w sprawie zasad restytucji. Bez tego nie było możliwe rozpatrzenie polskich roszczeń. W tym kontekście cennym jest odniesienie się do alternatywnych prób odzyskania złota przez Polskę. Ważnym jest także zaprezentowanie kontekstu międzynarodowego i powiązań restytucji złota ze spłatą przedwojennych zobowiązań Wolnego Miasta Gdańsk oraz przedstawienie dalszych losów odzyskanego przez Polskę złota gdańskiego.

Na wysoką ocenę zasługuje również omówienie wyników badań dotyczących stanowiska kolejnych rządów III RP i polskiej opinii publicznej wobec szeroko pojętej restytucji złota zagrabionego przez Niemców podczas II wojny światowej oraz stosunku rządu polskiego wobec konsekwencji wynikających z likwidacji Komisji Trójstronnej.

W zdecydowanej większości recenzowanych publikacji historycznych miałem trudności ze wskazaniem na wykorzystanie ich wyników badań w praktyce. Przypadek rozprawy doktorskiej mgra Tomasza Korbana z pewnością nie należy do nich. Wyniki badań z

pracy *Problem restytucji złota monetarnego zagrabionego przez III Rzeszę. Polska a Komisja Trójstronna (1946 – 1998)* z pewnością mogą być wykorzystywane w toczącej się w Polsce dyskusji na reperatury wojennych oraz w pracach komisji polsko – niemieckiej w sprawach związanych z stratami poniesionymi przez Polskę w wyniku agresji i okupacji niemieckiej w czasie II wojny światowej 1939 – 1945, której powstanie jest tylko kwestią czasu.

Na przestrzeni ostatnich lat kilku lat w przestrzeni publicznej szeroko są komentowane sprawy związane z szkodami wojennymi poniesionymi w wyniku agresji i okupacji niemieckiej ziem polskich podczas drugiej wojny światowej. Trwa ożywiona dyskusja dotycząca kwestii reperatury wojennych, odszkodowania czy też zadośćuczynienia od Niemiec z tytułu szkód wojennych poniesionych przez Polskę. Stała się ona szczególnie intensywna w momencie opublikowania w 2022 r. *Raportu o stratach poniesionych przez Polskę w wyniku agresji i okupacji niemieckiej w czasie II wojny światowej 1939 – 1945*. W raporcie wydanym w 2023 r. przez Wydawnictwo Sejmowe oraz Instytut Strat Wojennych im. Jana Karskiego zostały przedstawione w ujęciu syntetycznym: straty demograficzne Polski w czasie drugiej wojny światowej poniesione z powodu działań niemieckich; ekonomiczna wycena strat ludzkich poniesionych przez Polskę podczas II wojny światowej. Podejście oparte na utraconym PKB, wyrażonym stratami wynagrodzeń związanych z pracą; straty materialne poniesione przez Polskę w latach 1939 – 1945 – straty wynikające ze zniszczeń mieszkalnych, niemieszkalnych i gospodarczych, obiektów zabytkowych i sakralnych, straty w rolnictwie, leśnictwie, przemyśle i rzemiośle; straty Rzeczypospolitej w zakresie dóbr kultury i sztuki podczas II wojny światowej; straty w bankowości i ubezpieczeniach; straty skarbu państwa polskiego poniesione podczas II wojny światowej w wyniku działań wojennych i okupacji niemieckiej oraz z tytułu działalności okupacyjnego Emissionsbank in Polen. W Raporcie, ze względu na jego syntetyczny charakter nie została poruszona kwestia strat poniesionych przez Polskę w złocie monetarnym i starań strony polskiej o jej odzyskanie. Temat losów złota Banku Polskiego został dobrze zbadany. Przy czym należy zauważyć, że złoto to zostało wywiezione z Polski, unikając konfiskaty przez władze okupacyjne i z tego tytułu nie może być traktowane jako problem restytucji z tytułu poniesionych strat wojennych. Natomiast brakuje nam opracowań dotyczących strat poniesionych w złocie monetarnym oraz starań o odzyskanie go przez rządy Polski Ludowej. Lukę tą wypełnia rozprawa doktorska mgra Tomasza Korbana. Po raz pierwszy i w sposób oryginalny przedstawia problem rabunku złota monetarnego przez III Rzeszę i jego restytucji w latach 1946 – 1998 za pośrednictwem Komisji Trójstronnej.

Autor rozprawy doktorskiej wykazał się ogólną wiedzą teoretyczną w dyscyplinie historia na wysokim poziomie. Swobodnie porusza się wśród tematów związanych z historią Polski i powszechną w międzywojniu, podczas II wojny światowej oraz w drugiej połowie XX wieku.

O jego umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej świadczy bardzo dobry warsztat badawczy. Na szeroką skalę zostały przeprowadzone badania archiwalne w Polsce, Francji, Wielkiej Brytanii, Niemczech i USA oraz kwerenda prasy i źródeł publikowanych. Zebrany na jej podstawie materiał, zgodnie z przyjętą metodą badawczą w dyscyplinie historia, został poddany analizie jakościowej z zastosowaniem metody indukcyjnej. Ponadto opierając się na danych źródłowych zastosowano proste metody szacunkowe i obliczeniowe.

Należy podkreślić, że autor jest skromny i ma świadomość ograniczeń, co wśród naukowców jest rzadko spotykaną cechą charakteru. Po pierwsze, przyznaje się, że w małym stopniu została w pracy poruszona kwestia strat wojennych poniesionych w złocie przez polskich obywateli i wszelkiego rodzaju instytucje. Po drugie, ma pełną świadomość, iż udzielenie odpowiedzi na nurtujące nas dziś pytanie dotyczące losów zrabowanego przez Niemców złota, które znalazło się w sowieckiej strefie okupacyjnej, będzie możliwe dopiero po udostępnieniu badaczom rosyjskich archiwów, co obecnie trudno sobie wyobrazić.

W recenzowanej dysertacji pojawiły się następujące braki i nieprawidłowości:

We wstępie brakuje odniesienia się do publikacji *Raport o stratach poniesionych przez Polskę w wyniku agresji i okupacji niemieckiej w czasie II wojny światowej 1939 – 1945*, pod red. K. Wnęka, Warszawa 2023. Moim zdaniem autor powinien przytoczyć tę publikację i wyraźnie zaznaczyć, że niestety nie zostały w nim poruszone kwestie związane z stratami w złocie. Co dodatkowo by pokreśliło wyjątkowość dysertacji.

Na stronach 73 – 75 została przedstawiona kwestia zrabowanego złota (w tym ofiar Holocaustu) przez Niemców i jego transferu do szwajcarskich banków, które pośredniczyły w jego dalszym przepływie. „Pod międzynarodową presją szwajcarski parlament powołał w grudniu 1996 r. międzynarodową Niezależną Komisję Ekspertów Szwajcaria – II wojna światowa (Independent Commission of Experts Switzerland – Second World War), składającą

się z historyków (tzw. komisja Bergiera). Miała ona zbadać wszystkie kontrowersyjne kwestie związane ze stosunkami Szwajcaria–III Rzesza.” W dużym stopniu była to zasługa międzynarodowych środowisk żydowskich. W pracy nie zostały uwzględnione inne efekty tej presji. Z pewnością można tu zaliczyć dyskusję o roli jaką w tym procederze odegrały prywatne banki niemieckie oraz austriackie.

W większości głosów przeważało przekonanie, że banki niemieckie handlujące złotem ofiar nazizmu należały do grupy wybrańców, którzy rozdzielali między sobą owoce Holocaustu, a dzięki swojej innowacyjności i profesjonalizmowi urosły do rangi bardzo ważnego elementu niemieckiej maszyny wojennej. Do głównych banków niemieckich handlujących złotem z Holocaustu należy zaliczyć Deutsche Bank, Dresdner Bank i Bankhaus Sponholz&Co. Operacje związane z handlem złotem przez Deutsche Bank zostały bardzo dokładnie opisane w publikacji Jonathana Steiberga, *Die Deutsche Bank und ihre Goldtransaktionen während des Zweiten Weltkrieges*, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München 1999. Stanowi ona wynik prac powołanej przez Deutsche Bank w grudniu 1997 niezależnej komisji historyków w celu zbadania wszelkich aspektów działalności Deutsche Banku podczas II wojny światowej. W skład komisji weszli profesorzy: Abraham Barkai (Jerozolima), Gerald D. Feldman (Berkeley), Lothar Gall (Frankfurt/Menem) oraz Harold James (Princeton). Była to reakcja na oskarżenia w stosunku do niemieckich banków prywatnych o prowadzenie przestępczej działalności podczas II wojny światowej skierowanej przeciwko ofiarom faszyzmu, szczególnie Żydom. Jednym z kluczowych wątków publikacji jest kwestia handlu złotem podczas II wojny światowej przez Deutsche Bank. Ważnym aspektem publikacji jest pokazanie drogi jaką zrabowane złoto przechodziło, m.in. przetapianie na sztabki złota, pośredniczenie Deutsche Banku w ich sprzedaży za granicę.

Natomiast w wyniku porozumienia pomiędzy organizacją „In re Austrian and German Bank Holocaust Litigation”, ofiarami Holocaustu oraz oskarżonymi austriackimi bankami (Creditanstalt – Bankverein, Länderbank Wien oraz Zentralsparkasse Wien) przez amerykański okręg Court i Southern of New York, bank Austria Creditanstalt zobowiązał się do powołania i sfinansowania niezależnej komisji. Celem komisji było między innymi zbadanie działalności austriackich banków w okresie narodowego socjalizmu, opublikowanie wyników tych prac oraz ustalenie personaliów osób pokrzywdzonych, ze szczególnym uwzględnieniem konfiskaty majątku będącego w posiadaniu ludności żydowskiej. Komisja rozpoczęła prace w czerwcu 2000. Jej wyniki to dwa tomy publikacji: Gerald D. Feldman, Oliver Rathkolb, Theodor Venus, Ulrike Zimmerl, *Österreichische Banken und Sparkassen im Nationalsozialismus und in der Nachkriegszeit. Erste Band Creditanstalt - Bankverein. Zweiter Band Regionalbanken,*

Länderbank und Zentralsparkasse C.H. Beck oHG, München 2006. Równoległe publikację wydano w języku angielskim. Została ona przedłożona przed sądem amerykańskim, jako dowód w sprawie.

W podrozdziale 3.2.3 *Złoto z rejestracji strat wojennych* nie zostały uwzględnione materiały archiwalne z zasobu Archiwum Akt Nowych, zespół Biuro Odszkodowań Wojennych przy Prezydium Rady Ministrów. W jednostce archiwalnej o sygn. 164, znajdują się m.in. materiały dotyczące rejestracji strat wojennych w złocie przez Biuro Odszkodowań Wojennych: notatka, *Straty w złocie i kosztownościach ludności polskiej* oraz opracowanie, *Straty Polski w złocie*. Dokumenty te dostarczają nam informacji na temat: akcji przymusowego wykupu złota; rabunku złotych przedmiotów z kościołów polskich; okradania więźniów obozów koncentracyjnych z złota i kosztowności; otwierania i wyłamywania skrytek (sejfów) w bankach i instytucjach kredytowo – oszczędnościowych oraz konfiskaty złota i kosztowności; strat w monetach złotych i łomie złotym, straty w kosztownościach różnego rodzaju zrabowanych ludności polskiej, która przeżyła okupację niemiecką, prawie wyłącznie wyznania chrześcijańskiego; straty w złocie zrabowanym ludności żydowskiej w gettach i obozach zagłady, włączając w to kontrybucje oraz różnego rodzaju daniny, ściągane przeważnie w złocie; strat w zawartości skrytek (sejfów) bankowych według rejestracji strat instytucji kredytowo oszczędnościowych.

Zastrzeżenia budzi zdanie „Babiński jako pierwszy przedstawił wielkość i strukturę roszczeń, były to złote monety skupione od ludności w czasie okupacji przez Kasy Kredytowe Rzeszy (KKR były poprzedniczką Banku Emisyjnego) o wadze 759 kg oraz monety skupione przez Bank Emisyjny (BE) o wadze 192 kg; łącznie było to 952 kg czystego złota”, zamieszczone na stronie 89. Po pierwsze, brakuje wyjaśnienia czym były Kasy Kredytowe Rzeszy, jest to zrobione dopiero na stronie 99. Należało to wyjaśnić na stronie 89 lub zrobić przypis informujący o tym, że szerzej zob. s. 99. Podobnie jest w przypadku Banku Emisyjnego w Polsce, o którym szerzej jest na stronie 100. Po drugie pełna nazwa Banku Emisyjnego brzmi Bank Emisyjny w Polsce. Podobny błąd jest na stronie 99, gdzie figuruje nazwa Bank Emisyjny w Krakowie. Po trzecie autor powinien wyjaśnić w jakim sensie KKR był poprzedniczką Banku Emisyjnego w Polsce. Z pewnością nie występuje tu następstwo prawne.

Ostatnia uwaga dotyczy wyjaśnienia na stronie 106: „Należy również pamiętać, że BOW wykorzystywał cenę złota z 1938 r. Bazowanie na cenach z 1945 r. było zawodne.” Do tego bardziej prawidłowym wytłumaczeniem byłoby stwierdzenie, że wyliczanie przez BOW strat w złocie w cenach z 1938 r. było podyktowane przede wszystkim jedną z zasad przyjętych przez Biuro Odszkodowań Wojennych przy rejestracji szkód wojennych, która mówiła, że

wysokość strat należy podawać w złotych przedwojennych (obowiązujących w II RP do wybuchu II wś.), dla cen obowiązujących przed wybuchem II wojny światowej.

Poczynione uwagi dotyczące rozprawy doktorskiej mgra Tomasza Korbana, *Problem restytucji złota monetarnego zagrabionego przez III Rzeszę. Polska a Komisja Trójstronna (1946 – 1998)*, które mają oczywiście charakter dyskusyjny, w żaden sposób nie mogą osłabić pozytywnej opinii o dysertacji. Jego autor dobrze uporał się ze złożonością problemu badawczego. Przygotował rozprawę, którą z pełną odpowiedzialnością można określić, jako bardzo wartościową. Wypełnia ona lukę w badaniach naukowych dotyczących strat wojennych poniesionych przez Polskę w złocie monetarnym.

Biorąc przedstawione powyżej wszystkie okoliczności należy uznać, iż przedstawiona do oceny dysertacja mgra Tomasza Korbana, *Problem restytucji złota monetarnego zagrabionego przez III Rzeszę. Polska a Komisja Trójstronna (1946 – 1998)*, w mojej ocenie spełnia wszelkie warunki określone w art. 13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym i dlatego wnioskuję o dopuszczenie mgra Tomasza Korbana do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

